

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

ANDRA BANDET

ÖSTERGÖTLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911
[111410]

27—28. Öster Skam, Östra Ny sn, Björkekind's hd.

Pl. IX. Fig. 2 (B. 839).

Litteratur: B. 839; L. 1115; W. 42; Hadorph, *Gothlandz-Laghen*, Stockholm 1687, företalet; Peringskiöld, *Mon.* VII; P. A. Säve, *Reseber.* 1862, s. 59.

Peringskiöld talar om »två Runstenar tilsammans stående i Öster Skamsby». P. A. Säve efterforskade dem förgäves både vid Öster-Skam och vid Skamby i Kuddby. I W. 42 yttras: »Äktheten betviflad; hällen står dock kvar men utan synbar ristning.» Själv har jag icke återfunnit ens denna häll. En 88-årig gubbe från trakten sade sig 1907 veta, att den stått i ett grustag, och ansåg den troligen finnas i brotrumman till en stor bro på landsvägen mellan Öster-Skam och Söder-Mem.

I företalet till *Gotlandslagen* (s. III) meddelar Hadorph samma teckningar som B. 839 med följande yttrande: »Dessa Stenars afskrift fins vthi Joh: Buræi Rune Rijtningar/ för 60 Åhr sedan gjorde/¹ them jag sedan twenne Resor besicktigt och afrijta låtit: hwilkas Skriff är denna: Þurir satti Stain at Þialvar Fadur sin/ iær Stranti a Gautau: Det är: Ture satte Steen åth Tialfr Fader sin/ som strandade eller Strandstegh på Götha Öö.» Huruvida denna ö varit Gottland eller någon ö uti östgötaskären, lämnar dock Hadorph oavgjort och anför därpå inskriften på den andra stenen, »som är mycket bortbränd aff eld», och en tolkning därav.

Hadorph uppger alltså uttryckligen, att stenarne varit två, men enligt hans teckning, B. 839, av nästan samma form och med sinsemellan sammanhängande inskrifter. L. 1115 antager teckningarne visa två sidor av samma sten.

Enligt måtten i B. 839 har vänstra stenen varit 1,54 m hög och 1,11 m bred nedtill.

Vänstra stenen har en sluten slinga, i de nedre hörnen omfattad av bandornament, som sluta i treflikiga spetsar vända åt mittytan; den högra stenen har en slinga med orm-huvud och stjärt.

Uti B. 839 äro runorna följande:

a) Vänstra stenen, Ög. 27: þurir · sati · stain · at · þialfar · fapur · sin · iar · stranti · a · kautaun ·

b) Högra stenen, Ög. 28: — sun · iar · buki · a · kautaun — truista · sina ·

Uti a) är s vänderuna r i sati, stain, sin och stranti.

Peringskiöld antog den þialfar, varom denna inskrift talar, vara densamme som Þielwar, vilken i Guta saga omtalas vara den som hittade Gottland, vars namn han fann uti inskriftens kautaun. Då en runsten icke kunde tänkas rest åt denna sagogestalt, och kautaun icke vore möjligt i runsvenskan i betydelsen 'Guta-ön', har man betvivlat äktheten av denna runsten och sålunda antagit den vara ett verk av någon fornvän på 1600-talet, som kände Guta saga och ville inbilla eftervärlden, att dess Tielvar kommit från denna trakt.

¹ Inskriften finnes icke upptagen bland de av Bure granskade hos H. Hildebrand, Minne af J. Bureus s. 219 i Sv. akad. handl. 1910.

Mycket talar dock emot att runstenen är ett falsarium. Runornas former och användning äro för övrigt i enlighet med 1000-talets runinskrifter; särskilt vore det övrigt att finna en ristare på 1600-talet hava använt *r*, och icke *h*, samt hava rätt brukat *Λ R* i **purir** och **iar** ävensom fallit på att begagna pret. **buki**. Vidare känner icke Guta saga till någon Torer som son till Tialvar. Då redan Joh. Buræus avritat stenen, är det otänkbart, att någon före hans tid skulle fallit på att förfälska densamma.

Övervägande skäl tala sålunda för att inskriften är en äkta runinskrift från 1000-talet, och det gäller då att finna meningen i dess runor, om vilka vi få kunskap blott genom B. 839.

Den andra stenens inskrift slutar med **truista · sina ·**, som tyckes visa, att de avlidne varit två. Namnet på den person, till vilken dessa avlidnes förhållande skulle betecknas genom **truista · sina ·**, måste, föregånget av ***auk** 'och', hava funnits på det bortbrända inskriftstycket näst förut. Troligen har detta varit ett kvinnonamn, namnet på hustrun till, Tialvar och modern till Torer. En sådan anordning förekommer ofta, t. ex. Ög. 224 Stratomta. Ristningen **truista**, vilken Hadorph tolkar som 'trognaste' och tror utsagd om Tialvars hustru och barn, saknar emellertid eljest motsvarighet och kan misstänkas vara felläst för (**a**)**t buanta**, åtföljt av **sina** för **sin**, som understundom förekommer, t. ex. L. 390, 613 (enl. B. 252), 943 (Brate 1895); 1222 (enl. B. 1015 och Nordenskiöld 1882: 2, s. 16); 1242; Öl. 9; L. 829 (dat.; enl. Brate 1900).

Om stenarne sålunda äro resta blott över Tialvar, har början av Ög. 28 antagligen kort återgivit innehållet av Ög. 27 och t. ex. varit: (**· sati · at · faþur ·**) **sun**, till vilket relativsatsen: 'som bodde på **kautaun**' anslutit sig. Jfr Rök III, s. 277 Skalmstad, huru som i huvudinskriften den avlidnes namn icke nämnes: **uitan : lit · raisa · stain · þinsa · eftir · sun · sin · auk · karl · eftir · broþur · sin** men uppenbaras i kantristningen, som delvis är i lönskrift: **suain · risti · runar · þisar · eftir · utulf**. Fråga kan vara, om icke även här liknande anordning förekommer, så att Ög. 28, vars slinga har ormhuvad och stjärt, skall läsas före Ög. 27 med slutna slinga.

Formen **stranti** hänvisar på uttalet ***strændi** av verbet ***strænda**. I fsv. finnes intet sådant verb, Egilsson Lex. poet. anför isl. »*strenda* (-*di*, -*da*, -*t*) proprie appellere ad terram (*strönd*); *búendr saman strendo*, convenerunt (ut *lenda saman*, convenire a *land*), Sturl. 7, 41, 2». Hos Aasen Norsk Ordbog finnes: »*strenda* v. n. (*er*, *e*) 'gaae langs Stranden, gaae omkring en Fjord eller Bugt'; ogsaa: løbe vidt og bredt omkring, Berg. Stift.»

Av dessa citat framgår, att ett verb ***strænda**, som är en närliggande avledning av *strand*, funnits i nordnord, ehuru icke med betydelsen 'stranda', som uttryckes med isl. *brjóta skip* eller från annan synpunkt *fjara*; Hadorphs översättning 'strandstegh', 'landade' motsvarar bättre isl. *strenda*.

Om **kautaun** varit den plats, där Tialvar landat, måste denna plats alltså hava legat vid hayet och troligen icke synnerligen långt från Öster-Skam.

Namnslutet uti **kautaun**, som måste vara obestämd form, påminner icke om någon av de vanliga sista lederna i ortnamn. Första leden ser ut som gen. plur. *Göta* 'götarnes', liksom i *Göthaskären* SRP 525 (1362) eller gen. sing. av mansnamnet *Göti*.

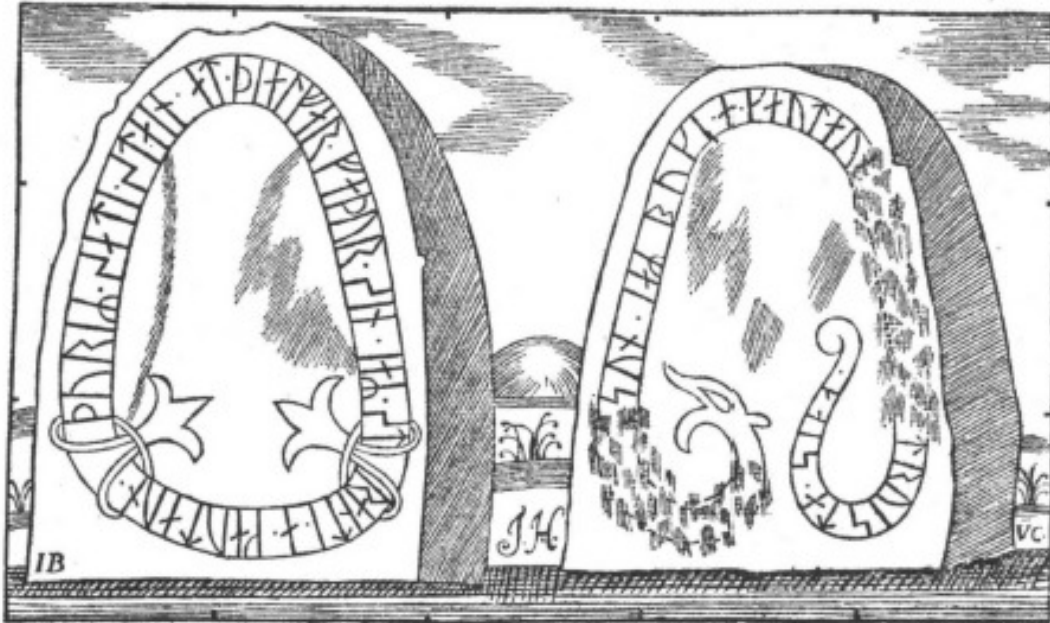
Om sålunda lydelsen av namnet **kautaun** och ortens läge tills vidare icke kunna angivas, visar dock sammanhanget, att ett ortnamn är avsett, och de båda relativsatserna inne-

bära måhända, att Tialvar först nedsatte sig därstädes och att sonen Torer fortfarande bodde där.

Bortsett från detta ortnamn är alltså inskriftens översättning måhända följande:

Ög. 27: Torer satte stenen efter Tialvar, sin fader, som landade på **kautaun**.

Ög. 28: — son, som bodde på **kautaun** [och N. N. (kvinnonamn) efter] sin make.

2. Ög. 27—28. Öster Skam (B. 839).